

Журба С. С.

Криворізький державний педагогічний університет

МАРКЕРИ РЕВОЛЮЦІЙНО-РОМАНТИЧНОГО КІТЧУ В РОМАНАХ ОЛЕКСИ СЛІСАРЕНКА

У розвідці на матеріалі романів «Чорний Ангел», «Хлібна ріка» Олексі Слісаренка простежено китчеву природу текстів. На основі аналізу подій та образів, зображуваних у творах, можемо стверджувати, що письменник поєднує авантюрно-пригодницький сюжет, романтику ідей із радянськими гаслами, ідеями.

Спираючись на праці американського арт-критика К. Грінберга, визначаємо, що поняття китчу асоціюється з «масовістю», «популярністю», «низьким стилем» і позиціонуються як антитеза до високохудожніх мистецьких взірців.

З'ясовано, що ідеологічний складник китчу стає маркером, що маніпулює масовою свідомістю і є складником естетики соцреалізму. Тематично-атрибутивне наповнення текстів у цьому типі китчу позначене маркерами доби, образами-емблемами, стильовою семантикою.

Відзначено, що проза Олексі Слісаренка, хоч і ґрунтувалася на революційній тематиці, критиками розцінювалася як експериментальна, гостросюжетна, авантюрно-пригодницька, усе ж позначена ідеологічним впливом. Революційні образи, кліше, образи-агітки в романах Олексі Слісаренка є китчевими. Авантюрно-пригодницький сюжет роману «Чорний Ангел», помережаний революційними ідеями, маркерами радянської дійсності й екстрапольований в ідеологічний дискурс літератури того часу. Авторська іронія над стереотипами дала змогу висвітлити злободенні проблеми доби. Маркером ідеологічного радянського китчу в романі «Хлібна ріка» є колективність, що розмиває межі самоідентифікації особистості. Ідеологічний китч у романах «Чорний Ангел», «Хлібна ріка» розкривається через розмови персонажів про зневаження національного, релігійного, духовного. Поєднання письменником рис ідеологічного китчу та національної культури, релігійного китчу й урбаністичної індустрії сформувало простір для творення нової моделі соцреалістичного китчу.

Ключові слова: китч, авангардизм, ідеологічний китч, революційно-романтичний китч, іронія.

Постановка проблеми. Модернізм та авангардизм у прозі 20–30-х років ХХ століття екстрапольований революційно-романтичним світобаченням, якому властиві національний колорит та оспівування «червоного терору». Література поступово підпорядковувалася канонам радянського мистецтва, зображала героя комунара/комсомольця/вождя, наповнювалася ідеологічними гаслами, стаючи складником соцреалістичної парадигми. Історичні події початку ХХ століття, безперечно, пов'язані з революційними змінами й романтичними настроями суспільства, вплинули на розвиток авангардизму. Американський арт-критик К. Грінберг у праці «Авангард і китч» указував на спільне та відмінне між цими концептами, зазначаючи, що «справжня й найважливіша функція авангарду полягала не в «експериментуванні», а в пошуку шляху, яким можна було б забезпечувати рух культури в умовах ідеологічного сум'яття й насильства» [2]. Однак китч програє авангарду, задовольняючи смаки певних верств суспільства.

Ідеологія пролетарської літератури, що була попередником соцреалізму, мала багато спільного з авангардизмом, слушно наголошує Т. Гундорова в праці «Китч і Література. Травестії»: «Підстави для перетворення соцреалізму на масову культуру були закладені ще революційним авангардом, у якого соцреалізм запозичив принципи художнього конструювання нової реальності» [3, с. 184]. Породжений авангардом як принцип художнього конструювання художньої дійсності, китч переймає прийоми неоромантичного зображення світу, адже представники цього напрямку прагнули співвіднести деструктивну форму з революційно-романтичним змістом. Це породило несмак, масовість, неякісно «зроблений твір». Творцями соцреалістичного китчу в українській літературі кінця 20-х – початку 30-х років ХХ століття були вчорашні «революційні» письменники: А. Головка, О. Копиленко, А. Любченко, Петро Панч, Олексі Слісаренко, Микола Хвильовий.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Феномен китчу як позамистецького явища маргі-

нальних структур, тлумачення соцреалістичного кітч як масової літератури, «соцреалістичний канон» в українській прозі в історико-літературному контексті стали предметом дослідження в працях К. Грінберга, Т. Гундорової, А. Димовської, В. Хархун, Я. Цимбал, О. Юрчук та інших. Інтерпретацію творчості Олекси Слісаренка здійснили в наукових розвідках Ю. Лаврісюк [6], І. Шкоріна [10; 11], указуючи на жанрово-стильову своєрідність прози, інтертекстуальність, символічність образів, авантюрно-пригодницький сюжет романів. Соцреалістичний кітч у малій прозі письменника окреслила в дисертації А. Димовська [4]. Питання кітчевої природи романів «Чорний Ангел», «Хлібна ріка» Олекси Слісаренка не розглядалося комплексно, тож потребує належного осмислення й аналізу.

Постановка завдання. Мета статті – дослідити кітчеву специфіку романів «Чорний Ангел», «Хлібна ріка» Олекси Слісаренка, визначити маркери революційно-романтичного кітч у творах, простежити іронічність авторських сентенцій.

Виклад основного матеріалу. У сучасному літературному дискурсі «кітч» пов'язують як із позамистецькими явищами маргінальних структур (селянською, індустріально, робітничою сферами), так і творенням нового, що, не відкидаючи елітарне, наближає культурний простір до пересічного споживача. Кітч поєднує непоєднані елементи, які співіснують і взаємодоповнюються. К. Грінберг називає кітч «продуктом індустріальної революції», виникнення якого пояснює процесом урбанізації, промислової революції. Унаслідок зростання грамотності селян, оселившись у великих містах як пролетарі та дрібна буржуазія, вони не спромоглися адекватно опанувати міську культуру, унаслідок чого з'явився псевдофольклор із дидактичними й ідеологічними акцентами, ознаками масової літератури [2]. Критик указує, що «кітч є механічним і працює в рамках певних формул. Кіч є підміною досвіду та підробленням почуттів. Кітч змінюється згідно зі стилем, але завжди залишається однаковим» [2]. Ю. Ковалів у «Літературознавчій енциклопедії», спираючись на дослідження американського арт-критика, визначає «кітч» як «механічно виконаний твір, у якому безсистемно нагромаджені поверхові, інколи орнаментальні елементи, позбавлені функціонального призначення, розрахований на пересічного реципієнта з невибагливим, часто невиробленим смаком» [7, с. 482]. Безперечно, поняття кітч асоціюється з «масовістю», «популярністю», «низьким стилем» і позиціонуються як антитеза

до високохудожніх мистецьких взірців. Ідеологічний складник кітч стає маркером, що маніпулює масовою свідомістю.

Сформувавшись у німецькій культурі наприкінці XIX століття, кітч може існувати як окрема культурна одиниця в культурі масовій. Т. Гундорова в монографії вказує: «Кітч – форма масової культури і тіло суспільства споживання. Він репродукує і перетворює мистецькі твори на товар, травестіює високу культуру, іронізує над стереотипами сприйняття, привчає до міфів» [3, с. 24]. Дослідниця виокремлює його різновиди відповідно до культурних епох – колоніальний, жіночий, сецесійний, героїчний, ідеологічний, карнавальний [3]. Прикметно, що соцреалізму як основному методу радянського мистецтва та масової культури відповідає ідеологічний кітч. Масова культура соцреалізму характеризується спрощенням, стилізацією, опредметненням відомих культурних типів і кодів. Тематично-атрибутивне наповнення текстів у цьому типі кітч позначене маркерами доби, образами-емблемами, стильовою семантикою.

Олекса Слісаренко (Снісар) належить до представників літератури Розстріляного Відродження, був членом ВАПЛІТЕ, репресований і розстріляний на Соловках у 1937 році. Письменник поділяв ідеї авангардистів, які поєднували експериментальні ідеї з новою соціалістичною парадигмою. Орієнтація на масового читача й разом із тим апеляція до гостросюжетного, детективного жанру визначають своєрідність творчого мислення письменника. Творчі орієнтири митця на сільську тематику (за професією – агроном), використання способів деструкції та конструкції, за допомогою яких руйнується старий шаблон і створюється нова «позитивна програма» в літературі, апелювання до історико-політичних трансформацій доби визначили ідейно-тематичну та жанрову своєрідність його епіки. Мала й велика проза письменника, хоч і ґрунтувалася на революційній тематиці, позначена ідеологічним впливом, усе ж критиками 20-х років розцінювалася як експериментальна, гостросюжетна, авантюрно-пригодницька.

Літературний простір революційно-романтичної прози 20–30-х років наповнювався зображенням долі окремих революціонерів, класової боротьби; водночас виклад міфологізувався, набував «масштабності й героїки» [4, с. 71]. На думку А. Димовської, «примітна для нього (революційно-романтичного кітч – С. Ж.) надрична мажорна тональність – уже внесок авангарду, який модерністський міф замінив на утопію

з проєктованим щасливим фіналом. Утім, незважаючи на значну кількість об'єднаних факторів, далеко не всі митці авангардного спрямування змогли вписатися в соцреалістичну культуру» [4, с. 71]. Романи Олекси Слісаренка, написані на матеріалі революційної дійсності, наповнені пригодницькими мотивами та утопічним міфом зі щасливим закінченням.

Олекса Слісаренко в «Чорному Ангелі» подає історію агронома-винахідника Артема Гайдученка та заснування ним комуні «Червона сила» при селі Липовому на Поліссі. Авантюрно-пригодницький сюжет роману помережений революційними ідеями, маркерами радянської дійсності й екстрапольований в ідеологічний дискурс літератури того часу. Автор показує зародження нового радянського життя досить схематично, адже комуна проіснувала декілька місяців, та й створена була з випадкових селян, що шукали тимчасового прихистку. Учений-мрійник Артем Гайдученко живе у своєму, відокремленому, відірваному від буденності світі, створюючи так званий «безлюдний острів», і, власне, його можна віднести до маргінальних героїв. На думку Оксани Головій, у літературі 20-х «з'явився маргінальний герой-персонаж, який ніс тавро розчарування в об'єктивності істин і раціоналізмі, усвідомлення нежиттєздатності традиційних ідеалів гуманізму та зневіри в так званих високих ідеях, відтак він не сприйняв визначених культурно-моральних норм та пріоритетів, почав керуватися власними імпульсами та уявленнями» [1, с. 20]. Артем, проводячи експерименти з динамітом, мріяв, що його винахід буде «першим справжнім кроком на шляху до звільнення людини з-під влади матеріальних обставин» [9, с. 403]. Утопічна ідея, безперечно, суголосна революційним, радянським гаслам. Маркером кітчу в романі є сентенція про винахід А. Гайдученка. Для визначення актуальності винаходу для майбутнього, готуючи читача до «важливості» такого наукового відкриття, автор використовує іронію. Такий художній засіб використовував в усмішках Остап Вишня. Чмир зазначає, що такі відкриття в науці не нові, й «таємничі записи» Артема вже ні в кого не викликають зацікавлення: «Цілковите непорозуміння! Я показав папери декому з професорів, і вони кажуть, що Артем нічого нового не винайшов... Він виготовив вибухову речовину, давно відому хімікам...» [9, с. 555]. Авторські сентенції в романі О. Слісаренка близькі до твору Юліана Шпола «Золоті лисенята»: як й Артем Гайдученко, Мандибула працює над реалізацією революційних ідей

у суспільстві, пишучи працю «Звідки ми і куди йдемо?», що є прямим переказом «Маніфесту Комуністичної партії» Карла Маркса.

З образом Артема контрастує його брат Петро, що є контрреволюційним елементом і не вписується в систему радянських цінностей. Із ним в Артема виникає конфлікт побутовий, а потім ідеологічний. Через образи розкрито протистояння в душі соцреалізму: революційного фанатика, нової радянської людини, хоч і чудакуватої, та контрреволюціонера, ворога радянської влади, бандита Хвороста. Відповідно до законів жанру революційної прози, Петро гине від рук члена комуні Андрія Чмиря. Кохана Петра – Марта – приймає допомогу Чмиря й «перероджується», відчуючи, що «увиходить у якийсь новий світ, такий теплий і привітний, і що той світ зустрине її не як ворога, а як свою людину, що тяжко грішила, але гріхи ті були гріхи її батьків, гріхи, що їх спокутується кров'ю» [9, с. 553]. Аналізуючи прозу Олекси Слісаренка, Ю. Лаврісюк указує, що «автор намагається розібратися у тих метаморфозах, які відбуваються із людьми у момент зміни суспільного устрою, воєнних катаклізмів та особистісних криз» [6, с. 11–12]. Для визначення актуальності винаходу Артема для своєї епохи та майбутнього, готуючи читача до сприйняття «важливості» такого наукового відкриття, автор залучає іронію. Іронічні інтенції автора дають змогу увиразнити злободенні проблеми доби, обходячи літературне держзамовлення.

Біблійна алюзія назви твору «Чорний Ангел» розкриває сутність Петра Гайдученка: світлу та демонічну, темну. Авторська настанова щодо образу Петра неоднозначна, адже національна ідея не могла бути втілена в образі позитивного персонажа в той час [10, с. 125]. Хоча негативне ставлення до національної ідеї в добу українізації вказує на кітчеву природу, семантичне значення назви твору прочитується й через образ Марти, якій ворожка пророкує зустріч із неоднозначною людиною: «... будеш ти, небого, і щаслива, й багата, а тільки не буде тобі спокою від Чорного Ангела... Буде, каже, той Ангел Чорний ходити по твоїх стежках і сіятиме щастя, та тільки колочє й гірке щастя, що солодше за всяке інше» [9, с. 415]. Відповідно до соцреалістичного жанру, Чорний Ангел – коханий Марти – убитий, а сама дівчина згодом знаходить нового ангела, щоправда, червоного. Назва роману «Хлібна ріка» апелює до багатства урожаю, але твір написано напередодні 1933 року, коли радянська влада влаштувала Голодомор, тобто дійсність, до якої так прагнув наблизити свого читача автор, виявилася протилежною. «Хлібна ріка» – назва

Микитичівської сільськогосподарської артілі, з якої «хліб потече рікою в широке море соціалізму» [8, с. 150]. Гірка іронія та ідеологічний кітч детермінують смисловий підтекст назви твору.

Простір комуни, на думку І. Шкоріної, має сакральне значення, постає як місце ініціації [10, с. 125]. Ініціацію у творі проходять і персонажі. Комуна, що знаходилася в колишньому будинку пана Борзецького, не викликала в селян ближніх сіл захоплення, тому «недовірливі, мовчазні поліщуки десятою дорогою обходили комуни, як річ, видимо, не вгідну Богові, а до того ж ще й небезпечну, коли вважати на можливу зміну влади...» [9, с. 387]. Несподівана пожежа в комуні викликала неоднозначну оцінку суспільства: хлопці із села, що пішли в розвідку, побачили розруху після пожежі й обгорілий труп чоловіка, а, повертаючись, «заховавши зброю», «вспівували жартівливих пісень» [9, с. 387]; натомість радянська преса написала про пограбування комуни «Червона сила» петлюрівською бандою «не менше як на сто чоловіка озброєних негідників» [9, с. 390], убивство чесного радянського агронома, комунара Артема Гайдученка, знищення бандитів загоном «по боротьбі з бандитизмом» [9, с. 390]. Замітка має кітчевий характер, написана в стилі виголошуваних ідей більшовиками. Крім того, автор зазначає, що про цю подію «скорі забули, як забували в ті часи про все, бо не було нічого такого, щоб не затьмарилося у світлі революційних подій» [9, с. 390]. Такий факт не викликав резонансу ні в урядових колах, ні в парламенті, бо був «блідим і малозначущим поруч боротьби на фронтах» [9, с. 390], уточнює розповідач, і в цих словах відчутна іронія. Радянська влада міряла все великими кроками, масштабами, і життя однієї людини нічого не важило в цій складній круговерті боротьби за нові радянські цінності. Колишній комунар Чмир постав в «ореолі героїзму, відваги й сили» [9, с. 554], адже знищив бандитів, урятував Віру Павлівну (колишню дружину Гайдученка), Марту і є героєм епохи перших років великої революції, «несучи у грудях мільйони епопей боротьби та будівництва» [9, с. 555]. Слушною є думка Т. Гундорової щодо соцреалістичного твору, у якому «весь семіотичний процес означування та дешифрування знаків і кодів того культурного послання, яке транслиував радянський автор, набував ритуального характеру» [3, с. 168].

Трансформація «революційного пафосу» розмовами про героїзм, про матеріальні злидні, внутрішню ворожнечу між мешканцями будинку пана вписаний у концепт ідеологічного кітчу. Кітчева історія, створювана розповідачем твору, є перека-

зом епізоду із життя самого Андрія Чмира. Текст, як і належить кітчу, відтворює події «давньоминутих літ», що трапилися з письменником і його знайомими, збуджуючи «в уяві події та картини давно пережитого» [9, с. 396]. Важливим складником поетики роману є обігрування процесу написання художнього твору. Відтворюючи революційні кліше, О. Слісаренко вдається до іронічного переосмислення, що займає вагоме місце у формуванні ідеологічної канви тексту. Наратив про важливість письменницької праці в змалюванні таємничої та захоплюючої історії справи липівської комуни, овіяної «димкою романтичних згадок», має кітчевий характер. Герой-розповідач бажає долучитися до «літературних заслуг перед революцією», а «міркування» одного з очевидців події «тхнуло обивательським схематизмом поглядів на мистецтво» [9, с. 394]. Ця історія видається наратору романтичною, і від того персонажі «почали виступати як символи соціальної значимості і ваги» [9, с. 395]. «Хай моя письменницька рука буде менш вправна, аніж мій гість у розповіді, – події й люди говорять самі за себе і урятують читача і від порожнечі авантурного оповідання, і від нудоти літературної добродітності» [9, с. 396], – пафосно говорить розповідач. Соцреалістичний кітч став простором дидактики та ідеологічної настанови художніх творів, що дала змогу наблизити автора й реципієнта (кітчемана). На думку Олени Юрчук, «радянський соцреалістичний кітч став доктриною, котра реалізувалася у просторі «без варіативності», коли кітч ставав «канонем» для всіх, що розширило межі його використання до абсолюту, отже, він закріпився у свідомості як єдиний культурний дискурс, який передавався у спадок від покоління до покоління (так звана «спадковість кітчу»)» [12, с. 260]. Читача, як і розповідача у творі, повинні були «печалити незгоди і радувати радощі героїв» [9, с. 396]. І ця загальнообов'язковість, графаретність зображення унеможлилювала інтерпретацію твору реципієнтом й увиразнювала кітчеву природу твору.

У романі «Чорний Ангел» для характеристики персонажів автор удається до розкриття морально-ідеологічної сфери внутрішнього світу особистості пореволюційних часів, періоду становлення радянської влади. Артем Гайдученко, Петро Гайдученко (Хворост), Марта, Чмир, Тома Карлюга – авантюристи, мають свою таємницю й прагнуть реалізувати власний ідеальний «проект», одержимі утопічною ідеєю [5, с. 54]. Змальовуючи великі розчарування маленької людини в тогочасному суспільстві, Олекса

Слісаренко робить так, щоб його персонажі все ж віднайшли себе в постреволуційній дійсності, знайшли себе в соціумі і стали потрібними суспільству, творячи революційно-романтичний кітч. Трансформацією революційної романтики в кітчеву ідеологію у творі є розмови про зневаження національного, релігійного, духовного.

Автор у романі «Хлібна ріка» актуалізує один із маркерів ідеологічного радянського кітччу – мотив колективності, який розмиває межі самоідентифікації особистості, змушуючи її зливатися з натовпом. Підтверджує «тяжіння Слісаренкової творчості до ідеологічного кітччу та її стильова строкатість, заснована на поєднанні формалістських тенденцій і цілеспрямованій обробці змісту за вимогами офіційної доктрини» [4, с. 79]. Атрибутами революційно-романтичного кітччу (соцреалістичного) у романі «Хлібна ріка» є народність (належність до селянсько-робітничого соціуму), «штампованість мислення» (О. Юрчук) (використання штампів, кліше), інтернаціональність (нівелюється образ малої Батьківщини, він уписується в образ Радянського Союзу), героїчність (здійснення «подвигу» в ім'я ідей революції, влади). Революційний міф про побудову нового суспільства з викоріненням пережитків минулого створюється на прикладі пропагування комуністичних ідей як нової релігії. У «Чорному Ангелі» говориться про викорінення «релігійного дурману у головах місцевого населення» [9, с. 376], а всі забобони – це пережитки минулого. Десакралізація і трансформація культурних релігійних споруд змальовані в романі «Хлібна ріка»: «... може ми умовили б селян і церкву зліквідувати... – Ти вже господарським оком накинув? – сміявся Павлюк, – підожди, як поставимо культурно-освітню роботу на належну височінь, тоді напевно буде у нас клуня колективська... – Яка клуня? – не зрозумів Максим. – Та з церкви ж! За добре поставленої культосвітньої роботи сама громада і попа, і церкву зліквідує... – От би добре було! Ти уяви собі, якого б ми клубу тоді мали» [8, с. 130]. Реалізація духовного життя селян через інтерпретацію революційних ідей у творі набуває кітччевого характеру.

Збереження культурної традиції українців, їхньої духовності передано через пісню: «Одарка рвала польові квіти і в'язала з них вінок, наспівуючи старої, як світ, пісні. Певно так колись і сто років тому співали дівчата і ту пісню пронесли юність через гори часу в нову нечувану еру. Волошки та сокирки, що ним багата чорноземля, звивалися в руках Одарки а співочо-сине коло і те коло вона сміючись поклатала собі на голову. Це вже

не була та Одарка Симоненкова, що їй припоручено відповідальні обов'язки партійного організатора комсомолу, це був не член микитичівської парторганізації, а дівчина, що виринула з сторінок старої історії, дівчина, майбутня мати прекрасних дітей і друг свого чоловіка» [8, с. 133–134]. У добу становлення радянської влади народна пісня замінюється псевдомистецтвом: сільські активісти співають бездарну пісню-агітку, яку «недавно було привезено з міста розлогівськими хлопцями» [8, с. 155]. Селяни постають руйнівниками духовної традиції українців, що зберігалася споконвіку, не пропонуючи нічого вартісного взамін. Це може слугувати прикладом тези К. Грінберга про ерзац-культуру, кітч, що поривав із народною культурою, творячи нове мистецтво, яке задовольняло попит нового ринку та суспільства – пролетаріату й дрібної буржуазії [2]. Кітч, послуговуючись досягненнями, надбаннями культурної традиції, користається ними для своїх цілей. Будучи продуктом індустріального суспільства, кітч витискає національну культуру, перетворюючи її на універсальну. Неприродна для українського простору ідея розвитку сіл-міст підкреслює утопічність ідеї активістів села, оскільки знищує традиційну національну культуру. Зникнення сільського простору, негласно підтримуваного владою, у контексті твору вималюється як революційний міф.

Висновки і пропозиції. Художній феномен кітччу в літературознавстві розглядається як породження масової культури, що є вписаною в структури суспільства споживання, а отже, невід'ємною від тих ідеологічних процесів, що відбуваються в ньому. Революційно-романтичний різновид соціалістичного кітччу в романах «Чорний Ангел», «Хлібна ріка» Олекси Слісаренка демонструє трагічну кризу літератури, прагнення митця поєднати романтику ідей із радянськими гаслами, маніфестами. Пристосовуючись до мирного життя, персонажі творів знаходять себе в нових умовах, гордо несуть звання «радянської людини». Кітч у текстах О. Слісаренка знаходить своє логічне місце в загальному дискурсі маскульту, є важливим складником поетики романів. Для романів Олекси Слісаренка характерне поєднання рис радянської ідеології, національного, релігійного кітччу, культурної та урбаністичної індустрії, що дарують людині «ілюзію щастя», формують простір модифікованого соцреалістичного кітччу (на кшталт ідеологеми-кліше).

Поетика романів Олекси Слісаренка залишається предметом подальшої дослідницької роботи й відкриває перспективи для ґрунтовного вивчення фольклорної основи творів.

Список літератури:

1. Головій О. Неореалістичний тип персонажа у творчості В. Винниченка та Гр. Тютюнника. *Питання літературознавства*. 2009. Вип. 77. С. 14–24.
2. Грінберг К. Авангард і кітч. URL: <http://www.azh.com.ua/lib/avangard-i-kitch> (дата звернення: 09.03.2021).
3. Гундорова Т. Кітч і Література. Травестії. Київ : Факт, 2008. 284 с.
4. Димовська А. К. Творчість Леся Гомона в контексті українського літературного процесу першої половини ХХ століття : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01 «Українська література». Одеса, 2019. 218 с.
5. Журба С. С. Авантюрно-пригодницький сюжет в українському авангардному романі. *Літератури світу: поетика, ментальність і духовність* : збірник наукових праць. Кривий Ріг, 2017. Вип. 8. С. 50–59.
6. Лаврісюк Ю. А. Дискурс неореалістичної прози Олекси Слісаренка (жанрово-стильові модифікації) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01 «Українська література». Київ, 2008. 19 с.
7. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / автор-укладач Ю. Ковалів. Київ : Вид. дім «Академія», 2007. Т. 1. 608 с.
8. Слісаренко О. Хлібна ріка : роман. Харків : Рух, 1932. 188 с.
9. Слісаренко О. Чорний Ангел : вірші, новели, повісті, роман / упоряд., передм. М. К. Наєнка, ред. Н. Д. Олександренко. Київ : Дніпро, 1990. 557 с.
10. Шкоріна І. М. Інтертекстуальність і символізація як засадничі компоненти поетики роману О. Слісаренка «Чорний ангел». *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Серія «Філологія»*. 2013. № 1078. Вип. 68. С. 123–128.
11. Шкоріна І. М. Проблемно-стильові домінанти романів О. Слісаренка : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01 «Українська література». Харків, 2005. 19 с.
12. Юрчук О. У тіні імперії: українська література у світлі постколоніальної теорії : монографія. Київ : ВЦ «Академія», 2013. 224 с.

Zhurba S. S. MARKERS OF REVOLUTIONARY-ROMANTIC KITCHEN IN OLEXA SLISARENKO'S NOVELS

In the exploration on the material of the novels “Black Angel”, “Bread River” by Oleksa Slisarenko the kitsch nature of the texts is traced. Based on the analysis of events and images depicted in the works, we can say that the writer combines an adventurous plot, the romance of ideas with Soviet slogans, ideas.

Based on the work of the American art critic K. Greenberg, we determine that the concept of kitsch is associated with “mass”, “popularity”, “low style” and is positioned as an antithesis to highly artistic art models.

It has been found that the ideological component of kitsch becomes a marker that manipulates the mass consciousness and is a component of the aesthetics of socialist realism. The thematic and attributive content of texts in this type of kitsch is marked by markers of the day, images-emblems, stylistic semantics.

It is noted that Oleksa Slisarenko's prose, although based on revolutionary themes, was regarded by critics as experimental, action-packed, adventurous, and yet marked by ideological influence. Revolutionary images, clichés, propaganda images in Oleksa Slisarenko's novels are kitsch. An adventurous plot of the novel “Black Angel”, bordered by revolutionary ideas, markers of Soviet reality and extrapolated to the ideological discourse of the literature of that time. The author's irony over stereotypes made it possible to shed light on the current problems of the day. The marker of ideological Soviet kitsch in the novel “Bread River” is the collective, which blurs the boundaries of self-identification. Ideological kitsch in the novels “Black Angel”, “Bread River” is revealed through the conversations of the characters about the contempt of the national, religious, spiritual. The writer's combination of ideological kitsch and national culture, religious kitsch and urban industry has created space for a new model of socialist realist kitsch.

Key words: kitsch, avant-garde, ideological kitsch, revolutionary-romantic kitsch, irony.